

נייר עמדה שיתופי – תוצר לדוגמה

9111

תשפ"ו

התנהגותו של קראון - מנהיג חזק או עקשן וגאוותן?

נגד
אילה כהן

בעד
טל לוי

תיאור הנושא/הסוגיה/הדילמה

בחרנו לעסוק בדמותו של קראון בדרמה "אנטיגונה" ובמיוחד בהתנהלותו לאחר שגילה כי אנטיגונה הפרה את הצו שחוקק.

רקע להתנהגות הדמות:

קראון הוא דמות מרכזית בדרמה "אנטיגונה". קראון הוא מלך תבי, הוא ירש את המלוכה לאחר ששני בניו של אדיפוס פוליניקס ואטואקלס מתו בקרב על תבי. קרב זה התרחש לאחר שפוליניקס בגד בתבי והביא צבא של עיר אחרת להלחם מולה. קראון היה הדוד שלהם (אח של אימם יוקסטה) ולכן הבא בתור למלוך. החוק הראשון אותו חוקק קראון מיד עם מלכותו הוא האיסור לקבור את פוליניקס בגלל בגידתו בממלכה. לעומת זאת את אטואקלס ציווה לקבור בכבוד מלכים. החוק אותו חוקק קראון היה בעייתי מכמה סיבות – משפחתית, מוסרית וערכית אבל בנוסף לבעייתיות שבאיסור על קבורת אדם כלשהו, החוק שחוקק קראון היה מנוגד לחוק האלים שעבורם לא לקבור אדם זה חטא ועוון. לאחר שנודע לאנטיגונה (אחותם של אטואקלס ופוליניקס ואחייניתו של קראון) על החוק שחוקק המלך קראון היא מחליטה ללכת לקבור את פוליניקס בעצמה. היא מציעה לאחותה איסמנה לבוא איתה, אולם איסמנה מסרבת מפחד וחשש לשלומה ולגורל משפחתה, כי קראון הודיע שהעונש על הפרת החוק הוא עונש מוות. אנטיגונה אכן קוברת את פוליניקס כאשר השומרים על הגופה אינם שמים לב, והזקיף נשלח להודיע זאת למלך קראון. לאחר מכן המלך מצווה על הזקיף להעמיד שמירה על הגופה, וכאשר אנטיגונה חוזרת בשנית לקבור את פוליניקס היא נתפסת ומובאת לקראון.

נושא הסוגיה:

התנהלותו של קראון לאחר תפיסת אנטיגונה. קראון נשאר דבק בעמדתו שעל אנטיגונה לקבל את העונש שמגיע לה (עונש מוות) גם כאשר מנסים כמה גורמים לשכנע אותו שאין הוא צודק. הוא מתבצר יותר ויותר בעמדתו שטוענת שעל המלך להיות החלטי ולעמוד מאחורי החוק שחוקק וכן שהחוק שחוקק היה נכון וצודק. קראון שגה באופן טרגי כאשר חוקק את החוק והתעקש על עמדתו ולכן נגזר עליו גורלו. ההתנהלות של קראון היא זו שהופכת אותו להיות גיבור טראגי – הוא עקשן ובעל גאוה: היבריס, הוא שגה באופן טרגי כאשר חוקק את החוק והתעקש על עמדתו ולכן נגזר עליו גורלו. חטא ההיבריס, על

פי מאמרה של דורותיאה קרוק, הוא מאפיין מרכזי של הסוגה הטרגית והוא מושג מרכזי בנייר העמדה שלנו (קרוק, 1972).

לאורך כל הסוגיה בחנו את הקונפליקט הפנימי בו נתון קראון – האם נכון להישאר דבק בעמדתו – בחוק שחוקק ובעונש שנתן לאנטיגונה, או שעליו להתרכז ולהקשיב גם לאחרים ולשנות את עמדתו. קראון לא מקשיב לדמויות האחרות במחזה (הימון בנו, טריסאס הנביא, איסמנה אחות אנטיגונה, המקהלה) שאומרות לו שהוא טועה, ובכך חוטא בחטא ההיבריס, חטא הגאווה.

ביטוי נוסף לגאווה ניתן לראות גם בשירה של דליה רביקוביץ:

גאווה/ דליה רביקוביץ
אֶפְלוּ סְלָעִים נִשְׁבְּרִים, אֲנִי אוֹמֶרֶת לָהּ,
וְלֹא מִחֲמַת זִקְנָה.
שְׁנַיִם רְבוּת הֵם שׁוֹכְבִים עַל גִּבָּם בְּחֵם וּבְקָר,
שְׁנַיִם כֹּה רְבוּת,
כְּמַעַט נוֹצֵר רֶשֶׁם שֶׁל שְׁלֹה.
אֵין הֵם זְזִים מִמְּקוֹמָם וְכֵן נִסְתָּרִים הַבְּקִיעִים.
מֵעֵין גְּאֻה.
שְׁנַיִם רְבוּת עוֹבְרוֹת עֲלֵיהֶם בְּצִפְיָה.
מִי שֶׁעֲתִיד לִשְׁבֹּר אוֹתָם
עֵדִין לֹא בָּא.
וְאֵז הָאֵזוֹב מִשְׁגֵּשֵׁג, הָאֵצוֹת נִגְרָשׁוֹת וְהַיָּם מִגִּיחַ וְחוֹזֵר,
וְדוֹמָה, הֵם לֹא תִנּוּעָה.
עַד שֶׁיָּבוֹא כָּלֵב יָם קָטָן לְהִתְחַכֵּךְ עַל הַסְּלָעִים
יָבוֹא וְיִלָּךְ.
וּפְתָאם הָאֶבֶן פְּצוּעָה.
אֲמַרְתִּי לָהּ, כְּשֶׁסְּלָעִים נִשְׁבְּרִים זֶה קוֹרָה בְּהִפְתָּעָה.
וְיִמָּה גַּם אֲנָשִׁים.

שם השיר "גאווה" מתאים לדמותו של קראון שהיתה מונעת מגאווה, לא היתה פתוחה לקולות של אחרים ולכן סופה היה להשבר, כמו הסלעים שנשברים בשירה של דליה רביקוביץ: "כשסלעים נשברים זה קורה בהפתעה".

עמדה א' - תמיכה בהתנהלותו של קראון

לדעתי התנהלותו של קראון, היא זו שהופכת אותו למעשה להיות גיבור טרגי. למרות שההתנהלות שלו אינה נעימה, היא יכולה להיות מובנת, ואף נכונה.

קראון מקבל לידי מלכה שעברה טלטלות רבות: "העיר שטולטלה בסערה שוב מפליגה כעת היטב ביד האלים (סופוקלס, אנטיגונה, תמונה שניה, תרגום אהרון שבתאי). קראון משתמש במטאפורה, שבה הוא משווה את הממלכה לספינה שעברה סערה בים, וכעת עליו לייצב אותה. היציבות הזו מגיעה עם התנהלות שאפשר לתפוס כמלאת גאווה (היבריס), אבל היא גם יכולה להעניק לעם שסבל מגלות של מלך אחד וממלחמת אחים של שני בניו, מעט יציבות ושקט.

הרצון של קראון לייצב את הממלכה, למנוע מצבים של אי ציות, הוא שמוביל אותו לחקוק את החוק שאסור לקבור את פוליניקס ולאחר מכן הוא שמוביל אותו לחרוץ את דינה של אנטיגונה למוות. הוא נותן לה אפשרות להמנע מהעונש כאשר הוא שואל אותה האם היא זו שבאה לקבור את פוליניקס והאם היא ידעה על החוק, אולם אנטיגונה מדברת בנחרצות ובחוצפה ואומרת למלך שהוא טעה בחקיקת החוק ושהיא בכוונה הפרה אותו. במצב כזה, לא נותרת לקראון ברירה אלא להמשיך עם החוק שהוא עצמו חוקק, כמו שהוא אומר גם בדבריו להימון בתמונה השלישית – ששלטון הממלכה קשור בחוזקו של המלך. אם המלך לא יעמוד במילתו – המדינה תתערער.

עמדה ב' – התנגדות להתנהלותו של קראון

מנהיג צריך להיות קשוב לרחשי העם שאותו הוא מנהיג. כמו כן על מנהיג לגלות רגישות כלפי האחרים – לדעת להודות בטעותו, להבין את המניעים של אלו שפעלו כנגדו ולהיות רחמן.

לדעתי, התנהלותו של קראון אינה נכונה והיא שמובילה לטרגדיה הגדולה בסיום המחזה. ראשית, העובדה שהוא מחוקק חוק שמנוגד לחוק האלים היא הטעות הגדולה ביותר שלו (המשגה הטרגי, המעשה המביש). מלך שאינו יודע שיש מעליו עוד כוחות, שהוא בסופו של דבר רק שליח ומזלזל בכל הכוחות האחרים (האלים, רצון העם, משפחתו שלו), אינו ראוי לשלוט. כמו כן אפשר לראות שמהרגע שאנטיגונה מובאת לפניו, קראון אינו חושב בצורה שקולה והגיונית. אם בהתחלה היה אפשר למצוא צידוקים הגיוניים לחוק שחוקק, מהרגע שאנטיגונה מובאת לפניו הוא אינו מדבר בהיגיון. הוא משתולל וכועס על כולם – כועס על הזקיף שמצא אותה, כועס על ראש המקהלה, מחליט לגזור גם את גזר דינה של איסמנה אף על פי שאנטיגונה מצהירה שהיא לא הייתה שותפה לפשע, ומעל הכול אינו מוכן לשמוע לטענותיו של בנו הימון ואף מאיים להרוג את אנטיגונה, ארוסתו של הימון, מול עיניו. במאמר "יסודות הטרגדיה" של דורותיאה קרוק היא מתארת את המעשה המביש שעומד בבסיסה של כל טרגדיה. יסודו של המעשה הוא בחטא חמור שפוגם בסדר של העולם בתקינותו ובצדק.

המעשה המביש גורר אחריו סבל כבד ואסונות, והוא מונע מחולשה אנושית. לדעתי, מעשה זה של קראון עונה להגדרה של מעשה מביש. מכל אלו אפשר לראות שקראון מונה מההיבריס (גאווה) שלו, ודבק בכבוד ובמעמד שלו, העיקר לא להודות שטעה. בדבריו אליו הימון מבקש ממנו בדרך מכובדת, נעימה ורכה לחזור בו מהעונש שנתן לאנטיגונה בטענה שהעם עומד לצידה, ואם הוא כמלך

רוצה לעשות את הדבר החכם והנכון עליו להקשיב לרצון העם. אולם קראון מסרב לשמוע והוא נעשה יותר ויותר מבוצר בעמדתו שעל אנטיגונה להיענש.

הדבר היחיד שמצליח לשכנע את קראון שטעה לבסוף זאת רק נבואת הזעם של הנביא טריסיאס, כלומר הפחד. לא החמלה, לא ההקשבה לעם, לא הרחמים – כל אלו לא הצליחו לשכנע את קראון לחזור בו. רק הפחד שיקרה דבר רע ואיום למשפחתו הוא שמשכנע אותו בסוף ללכת לקבור את פוליניקס ולשחרר את אנטיגונה, אולם הדבר מאוחר מדי והוא מקבל את עונשו על הגאווה הגדולה שלו. "קריאון החליט סוף סוף לשנות את דרכו: לשמוע בקול יועציו, ולתקן את טעויותיו הקודמות. לרגע נדמה שהכול על מקומו עומד לבוא בשלום אולם כאן קרתה תקלה: בשל עניין של מה בכך, תזוזה בלתי מחושבת בשדה המוקשים, אירעה התפוצצות. העניין של מה בכך הוא החלפת סדר הפעולות שעליו המליצה המקלה." (שרה הלפרין, האדם ואפסותו ב"אנטיגונה" עמ' 37).

לסיכום, אני מתנגדת להתנהלותו של קראון מכיוון שהתנהלות זו הייתה מונעת מגאווה ומכבוד פסולים, ויצרה רק עוד כאב, מוות והרס. מקור נוסף שהשתמשי בו כדי לחזק את עמדתו: הפודקאסט "מה הפואנטה" על הטרגדיה ('מה הפואנטה').

כתמיכה לדעתי אני מצרפת את השיר של יהודה עמיחי: "מן המקום שבו אנו צודקים":
מן המקום שבו אנו צודקים,
לא יצא מחוץ לעולם
פְּרִי חַיִּים בְּאֵבִי.
המקום שבו אנו צודקים,
הוא רמוס וקשה
כמו חצר.
אבל ספקות ואהבות עושים
את העולם לתחיית
כמו הַחַפְּרִי פֶּרֶת, כְּמוֹ חֲרִישׁ.
ולחישתה תִּשְׁמַע בְּמִקוֹם
שֶׁבוּ הָיָה הַבֵּית

ניתן לראות שקראון כן מנסה להקשיב לבנו, למרות שהוא כועס מאוד על תמיכתו של הימון באנטיגונה. לאחר שהוא נרגע מכעסו הוא מחליט להמתיק את עונשה ולא להרוג אותה בעצמו אלא לשלוח אותה למות במדבר בכך הסלע. יש בכך אמירה שמשאירה מרחב ליד הגורל – קראון לא רוצה להיות זה שבעצמו הורג את אנטיגונה ומצד שני הוא לא יכול "לוותר" לה בלי לעשות דבר.

כחיצוק לדבריי אביא מדברי מסכת אבות במשנה: "רבי חנינא סגן הכהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו" (מסכת אבות, פרק ג', משנה ב'). המשנה מייקרת את מקומה של הסמכות המלוכתית, מכיוון שברגע שהמלוכה מגלה חולשה ואנשים לא מקבלים את סמכותה, היא מאבדת כוח רב ונגרם בעקבות כך כאוס מוחלט עד כדי פגיעה איש ברעהו. אפשר לראות שקראון כן מנסה להקשיב לבנו, אף על פי שהוא כועס מאוד על תמיכתו של הימון באנטיגונה. לאחר שהוא נרגע מכעסו הוא מחליט להמתיק את עונשה ולא להרוג אותה בעצמו אלא לשלוח אותה למות במדבר בכך הסלע. יש בכך אמירה שמשאירה מרחב ליד הגורל – קראון לא רוצה להיות זה שבעצמו הורג את אנטיגונה ומצד שני הוא לא יכול "לוותר" לה בלי לעשות דבר.

אני מצרפת קטע מתוך הספר "הנסיך הקטן" של
אכזופרי. במהלך מסעו, הנסיך מדלג בין כוכבים ופוגש במלך בודד, השולט על הכוכבים כולם, בעיני עצמו. הנסיך, שאוהב שקיעת שמש, מבקש:
הַנִּינִי רֹצֵה לְרֹאוֹת בֶּשֶׁת קִיעֵת הַחֹמֶה...
אִם עַל

אשר נחרב.
(עמיחי, 1962)

אין ספק שהשיר מבטא את מה שקורה כשאדם הולך עם האמת שלו ולא רואה ימינה ושמאלה. קראון יוכל להבין יותר מכול את השורה: "ולחשה תישמע במקום שבו היה הבית אשר נחרב". כמה ההתעקשות שלו ללכת בדרך הצודקת לטעמו הביאה לחורבן, וכל מה שניסה לתקן היה מאוחר מדי. הטרגדיה שמתרחשת בסופו של דבר, האסון הגדול: מות בנו, אשתו וכלתו, הוא באשמתו, ועליו לצפות בהשלכות של מעשיו ושל עקשנותו. בכך קראון מוגדר כ"גיבור טראגי", שמבין את טעותו ואת תוצאות ההיבריס שלו מאוחר מדי, רק לאחר שמתרחש האסון. אז ברור לו, ולכולם, שהוא טעה וכל הסבל נגרם באשמתו. האסון בסוף המחזה מעיד באופן חד-משמעי בעיני שקראון טעה כשהתעקש בצדקת דרכו מבלי להקשיב לסביבתו.

הַמֶּלֶךְ-נָא לֹשׁ מֶשׁ כִּי תִשָּׁקַע... טוֹב,
יֵצֵה
—לוֹ צוֹי תִּי עַל אֶחָד מֵאלוֹ פִּי לְדַאֲוֹתֶךָ
פֶּרֶר
מִפֶּרַח לְפֶרַח, לְחֶבֶר מִחֶזֶה
תּוֹגֶה אִוֹ לֶהֱפֹךְ
לְעוֹף-הַיָּם, וְאֵלּוֹן מִנֵּעַ אֹתוֹ וְאֵלּוֹף מֶלֶךְ
מִלֵּא אֶחָד
פֶּ— בְּמִי מֶשׁ נִינּוֹ יִהְיֶה הָאִשָּׁם, — שָׁאֵל
קִדְדִּי
הַמֶּלֶךְ— בְּאֵלּוֹף אִוֹ בִּי?
בְּתֵקֶף.
! — הֵ שִׁיב הַנִּסִּיךְ
— בֶּךָ
—נִכּוֹן! — קֶרָא הַמֶּלֶךְ— יֵשׁ לְדָרֶשׁ מְכַל
אָדָם
רַק מֶה שֶׁיְדוֹ מִגַּעַת לַעֲשׂוֹת. רַק עַל
יְסוּדוֹת
הֵ תְבוּנָה יִכּוֹן הֵ שֶׁלְטוֹן. אִם תֵּצֵה
עַל-בְּנֵי עַמְּךָ
לֶה טִיל עֶצֶם הֵמָּה — יְקוּמוּ וְיִתְמַרְדּוּ:
רֶשֶׁת אִי
פֶקֶדֶן תִּי
אֲנִי לְדָרֶשׁ מִשְׁמַעְתִּי מִשׁוֹם שֶׁ
מִתְקַבְּלוֹת עַל הַדַּעַת .
(הַנִּסִּיךְ הַקָּטָן, דֵּה סַנֵּט אַכְסוּפְרִי).

כמו שרואים בקטע, המלך משתדל ללכת על חבל דק: לפקוד פקודות על נתיניו, אך פקודות שמתקבלות על הדעת. המלך מבין שיש מקום וערך לפקודות, כאשר הן מתקבלות על לב הנתינים. אני חושב שזה שקראון ריכך את גזר הדין והשאיר את המרחב ליד הגורל, מתכתב עם הקטע מהנסיך הקטן, כי הוא מראה עד כמה המלך חייב ללהטט בין הגבולות המקובעים לבין רצון העם שמתחתיו, גם אם הדברים אינם פשוטים. אין ספק כי קראון אכן מונע מגאווה וחוטא בחטא ההיבריס, אבל לדעתי חלק מהגאווה הזו היא גם גאווה לאומית. הוא לא רוצה רק

להעניק לעצמו את השלטון והכבוד, אלא רוצה באמת להעניק לממלכה שלום ויציבות. ערך אחדות הממלכה והחשש מקריעתה מניעים את קראון.

הפשרה המוסכמת

העמדה המשותפת שגיבשנו בנושא היא נגד התנהלותו של קראון. הסכמנו שיש צדדים לכאן ולכאן בדמותו של קראון אבל לבסוף ברור שהוא פעל בדרך שאינה נכונה, וסופה של הטרגדיה מעיד על כך. קראון מציג עמדה חזקה, עמדה שלא מוכנה להתפשר. הוא חושב שהדבר לטובתו ולטובת כל מי שסביבו (כפי שטענה העמדה שהיתה בעדו) אבל למעשה זה לא לטובתו. נדמה לו שהכי טוב לו זה להיות לבד, להחליט לבד, לשלוט בצורה שלא קשובה לאחר, שלא מתחשבת באחר, אבל למעשה ברגע שיגיע האחר (אנטיגונה, הימון) שיצור איתו קשר בדיוק במקום הזה שבו הוא כל כך עקשן ומתגאה, אז הוא ישבר. בהתחלה נראה שקראון לא שומע את כל הטענות שאומרים לו: שהוא עקשן מדי שהוא לא קשוב, שהוא מחוקק חוק נגד צו האלים, חוק שאינו מוסרי, אבל בסופו של דבר הטענות האלה כן חדרו פנימה, וקראון נשבר. כשהוא נשבר בסיום הטראגדיה כבר היה מאוחר מדי כדי לתקן את כל מה שהוא קלקל. דמותו של קראון היתה מונעת כולה מגאווה ולכן נשברה לבסוף. לדעתנו הטרגדיה האישית והלאומית יכלה להימנע, אילו הדמויות היו קשובות ופתוחות להכיל את הדעות והתובנות האחד של השני. הערך שעזר לנו לגבש את הפשרה הוא ערך הגאווה, מתוך הבנה שהגאווה היא מסוכנת ועלולה לגרום לאסון, כפי שאכן קרה במחזה. ערך זה רלוונטי אף לימינו. חשוב מאוד שפלגים שונים בעם יהיו קשובים זה לדעותיו של האחר ולא יהיו מלאי גאווה ויחשבו שכל האמת נמצאת אצלם. זה הופך את היצירה "אנטיגונה" ליצירה קלאסית, שהיא מעבר לזמן ולמקום בה התרחשה.

מושגים

	גיבור טראגי
	קונפליקט פנימי
	מטאפורה
	היבריס, חטא ההיבריס
	מעשה מביש

מקורות

הלפרין שרה, "התנשאות האדם ואפסותו ב"אנטיגונה", <u>במה</u> , חורף תשמ"ג 1983
קרוק דורותיאה, <u>יסודות הטרגדיה</u> , הוצ' הקיבוץ המאוחד, תשל"ה
רביקוביץ דליה, "גאוה", כל השירים, הקיבוץ המאוחד, 1995, עמ' 152.
עמיחי, יהודה, 1977, "המקום שבו אנו צודקים", מתוך: "שירים: 1948-1962", שוקן, עמ' 217
מסכת אבות, פרק ג', משנה ב'.
אכזופרי, אנטואן דה-סנט, 'הנסיך הקטן', עם עובד-כנרת זמורה ביתן, תרגום אריה לרנר/תלמה אליגון רוז.
המרכז ללימודי רוח, "מה הפואנטה? : טרגדיה", הספרייה הלאומית.